

tot 1990 fe fodd niwedd y
gorthod talu Treth y Pen.
Daw hanes y ffordd! Fe fodd
y gorthod y swm hwn.

Da fodd rhai peidiam
dweud 'Pay Up and Shut Up'
fe fodd eith y trethia'n gwis
yng nghyngorau cyd-deidiau
radical ac yn dangos solidarieth
ar rhai sydd i'w nettu ffordd
talu. Beth foddoch chi'n ei
wneud?

Darlennwch y ffetia'n - cerbyd di ddi
'record' am wthod talu, os ydych chi'n
dod draw i not eich heiddo gwerthod y wthod
lot i'ch ffetia'n ou sbenan am ychydig
gwisgion. Beth bynag wneud chi - peidwch
dangos parh y Treth. Sydd ddi'n y parh poll, Ond
Wthod gors, petri Cyngorau Annibynol.....

CYWILYDD

66 MAE BUD YN NEHYDOL
'RUN PETH A GWYBOD
GAMAR YN TRU
Y PAENT YN SYCHU. 99

Genar bawd ar coddor David R. Edwards
ar gynt Bethlyn. I ddiwedd y gynt mae
Lynne'n gwlw boni calan dyg.
66 We could have been someone
- well so could anyone 99
ye dywed, part of y ffordd
We othod wir rwy fel cawd eu?

Rott am edrych tua'r bwynt at wledydd
Bethlyn fel y Ffietia'n ac Estonia.
Dodd dim hwyddwrth ysgyrydd y ffordd
tan ym 1,300 y llyfwr Cyngor y 1830 a 1880 pan
wyf ffordd. Ond rhwyng y 1830 a 1880 pan
oedd y gynt y cyngor gors yst: ddiw
Swen a chuen "Cyngor tan, Cyngor llyfwr"
oedd y ffordd air ddiw'rth llyfwr'rth
Swen-ffordd y ail-gym cawd. O'r huan
yng nghyngorau ac llyfwr huan ychydig on
gorthodwch fel y cyngor-wthod. A tra
wneud cawdwrth y ffordd ei hof: fof fel Bygwr
Reding wneud Helsinki (pif-ddiwnt y ffordd) ym
cyngorau cawdwrth ar fforddau dyd y ffordd
y ffordd Helsinki Agreement-ff y 1974.

ond wthod
pwy!

FER-ond
ys-ein-falwr
writ-Whiser
Sed Vicary
Cyngor -
dal y

Symbol' Cynnewidfa Lo, Caerdydd, cartre'r Cynulliad ym...

BLAS - CA'39

YN 1839 ROEDD DE CYMRU YN WLAD OFDD YN LLAWN YSPRYDION. ROEDD Y BOBL YN CYNHYRFU AC ANESMWYTHDID YN MUD LOSGI. 'SDIM RHYFEDD I MELPORNE Y PRIF WEINIDOG YNGAN DAN EI WYNT DRANN-OETH YR ORYMDAITH AR GASNEWYDD,

"It is the worst and most formidable district in the kingdom. The affair we had there in 1831 was the most like a fight of anything that took place."

Roedd atgof Gwrthdystiad Merthyr yn 1831 yng nghof y gymdeithas undosbarth (gwaith wrth gwrs) a fodolau yng nghymoedd tywyll y Meusydd glo ac haearn y De. Ond roedd eu syniadau gwleidyddol wedi cael eu caledi eu radicaleiddo ac yn fwy pwrpasol. Tra mai 'Diwygio' oedd y gri yn 1831 erbyn 1839 'Y Siarter' oedd hi. Cyfunwyd sawl ffactor i danio'r miloedd gorthrymedig. Chwaraeau chwerrwedd ran bwysig. Chwerrwedd wrth iddynt weld eu bod heb elwa dim ar fesur diwygio 1832, chwerrwedd oherwydd y dirwasgiad creulon, chwerrwedd oherwydd gormes Ddedf Newydd y Tlodion a'r teimlad o rwystredigaeth a ddatblygodd o'r anallu i ffurfio undebaeth lafur effeithiol.

CHWERRWEDD

Sefydlwyd Mudiad y Siarter yn 1838 yn Llundain gan sefydlu chewch prif bynt i droi Prydain yn wladwriaeth wleidyddol ddemocrataidd. Ni ddylid anghofio poblogrwydd y Siarter a radicaliaeth yng nganolfannau'r diwydiant gylan ar lannau'r Hafren ym mwynder Maldwyn a thref Caerfyrddin ond yng nghymoedd dwyrain Morgannwg a Gwent oedd y bygythiad mwy i'r awdurdodau. Mewn townships fel Merthyr a'r Coed Duon asiwyd y dicter cynyddol, radicaliaeth a Siartiaeth â grym dirgel cymdeithas glos a'i thraddodiad o solidariaeth milwriaethus. Ac yng NGwent, yn fwy na Morgannwg amlygwyd hyn yn y Teirw Scotch gyda'i cyfraith a safonau cras yn cadw llygad ar unrhyw fradwyr neu scabs.

66 WALES WOULD MAKE AN EXCELLENT REPUBLIC 99

Arwiniwyd Siartwyr y De-ddwyrain gan ymhlith eraill, John Frost, Henry Vincent a Zephania Williams. Sais a chyn faer Casnewydd oedd Frost ond roedd ei egwyddorion gwleidyddol yn ei wneud yn fwy o ffeffryn gyda'r gweithwyr na gyda'r awdurdodau. Ond yn 1839 roedd dyheuadau'r gweithwyr yn symud yn ffyrnicach na'i ddymuniadau mwy cyfansoddiadol ef. Roedd y gweithwyr, trwy annogaeth geiriau fel

"Wales would make an excellent republic...Death to the aristocracy" yn ymarfogu yn cuddio eu

harfau crai mewn ogofau ac yn ymarfer ar y mynyddoedd. Cymru oedd i fod, "the cickpit of the kingdom." Yn gynyddol roedd Siartiaeth yn ymbellhau oddi wrth ei delfrydau heddychlon a dosbarth canol a teimlau Frost ei fod yn colli ei afael. Roedd y Gwrthryfel i gychwyn ar Dachwedd 5ed 1839 ac er gwaetha ei amheuan rhedai Frost dros cymru a lloegr yn ceisio cadarnhau'r trefniadau at Ddiwrnod yr Ysgyb Fawr fel y huasau'r comiwnyddion Almaenaidd yn galw'r fath beth. Gwyddau o'r gore y gallau'r holl beth fod yn drychuneb fawr ond roedd y 25,000 o aelodau oedd gan y Siartwyr yn ysu i gloi y perchnogion yn y pyllau dyfna neu eu saethu ac yna meiddianu'r banciau a'r bancics milwroleyfagos.

CASNEWYDD '39 - ROEDD CHWERRWEDD ABERAWG S.74. YN WYTH GUNS

CHWANEG....

Dipyn o sawlach fu'r ymosodiad ar Gosnewydd. Er gwaetha protestiadau Frost penderfynwyd ymosod ar y Sed o Dachwedd ac yna ar y funud ola mewn ofn y byddai hynny rhw hwrn naiddwyd hi i'r dydd. Roedd hi'n ei harllwys hi lawr ar y noson dyngedfennol honno. Gwnaeth hyn unrhyw gyfathrebu effeithiol rhwng y gwahannol rarfannau'n anodd os nad yn amhosibl ar ymosodiadau'n anhrefnys yn enwedig yn erbyn milwyr parod. Lladdwyd pedair ar hugain y noson honno.

LLADDWYD PEDWAR AR HUGAIN

Anwybyddir yn aml y ddeimensiwn Gymreig i'r Siartwyr gan Sosialwyr Frydeinlyd. ER na ellir honni fod Gerthdystiad y Siartwyr yn un genedlaetholgar, roedd yn ei hanfod yn gymreig. Ni ellid fod wedi cadw cyfrinach rhwng 25,000 o bobl sef un pumed o holl wyr a gwagedd yr ardal pe na bai ymhell dros eu hanner yn siarad Cymraeg, iaith nad oedd yn ddigon da i'r rhan fwy o'r crachach.

Roedd y 'backlash' gwleidyddol a ddaeth yn sil methiant y siartwyr ac hefyd helynt Merched Peca wedi esgor ar nifer o Cymry fagu mantell geidwladol a nabwysiadu parchusrwydd cymdeithasol. Yn wir mae un o'r ychydig weithiau llenyddol cyfoes i'r digwyddiad yn lladd ar y Siartwyr am bardduo enw da'r Cymry ac herio'r drefn (swnio'n gyfarwdd?). Roedd y farn yma iw gryfhau a'i waethygu wrth gwrs gyda cyhoeddu'r Llyfrau Gleision yn 1847. Ymchwiliad a oedd yn rannol yn ymateb i'r blynyddoedd cythryblus o'r 1830au ymlaen, ac wrth gwrs ymdrech y Siartwyr.

Mae'r Siartwyr yn bwysig i'n hanes gan eu bod yn fynegiad gwleidyddol gref a phellgyrhaedd gan bobl addysgiedig a diaddysg am gymdeithas a allai fod yn wahanol ac yn well. Mae'nt yn bobl a mudiad sydd wedi eu hanwybyddu yn fwriadol neu'n anfwriadol gan y Cymry a'n sustem addysg. Anwybyddir felly aberth y 24 a laddwyd "in a struggle for freedom" ac i gwmpo "in a noble cause" (George Shell, 19 oed o Bont-y-rwl a fu farw'n Ngasnewydd), a cymerir ochr y mediocriti a'i lladdodd ac a laddodd arnynt.

CIP AR GURTH-DYSTIAD MERCHAR 1831
TRAFFERTH TRWY GYMRU

RHOWCH BLESER I RYWUN ANNWYL 0000

Mae dynion yn gwneud eu hanes eu hunain, heb wybod rhyw - K Marx

Mae hanes yn cyflawni angen cymdeithasol, a dyna yw ei brif ddeffnydd - Renier

History is little more than the crimes, follies, and misfortunes of mankind - Gibbon h.y. Does dim byd mwy na scandal yn perthyn i hanes!

It is the mark of a CIVILISED man that he seeks to understand his traditions, and to criticise them, not to swallow them whole - M.I. Finley - 'Ritha' Swir, bol.

The historians are the guardians of tradition, the priests of the cult of na tiorality, the propjets of social reform, the exponents and upholders of na tioral virtue and glory. - Iacobus van den Batty yn amlwg yn meddwl bod haneswyr yn fois ei a' gwysig.

Mae Arthur Schlesinger Jr yn swnio fel tipyn o "fun guy to be with" - History is a tragedy in which we are all involved.

Historians are dangerous people" medde Nikita Krushchev, gwraig Mr Krushchev arlywydd yr Undeb Sofietaidd, "they are capable of upsetting everything".

A beth am y laffin' bol Howel Harris yr arch Fethodist a Mr Diacon sych ei nun yn rhedeg ar ôl ei nodwr Madam Sidney Griffith; "melys yw'r cnawd, canys myfi ai brofais" Ond 'na ni Howel bach 'y wraig ddim yn fy neall i' syndrom oedd hi mae'n siwr, Ie wir, "rhyw, cariad yw".

Dwylo lan yr holl fechgyn ifainc ffres safodd blas gan Iago I fel anrheg am ffafr, ie 'Merrie England' iawn oedd hi. Ond 'na ni ma' dy gyfrinach dihnsaff efo ni Iago - deud dim, nabod neb.

A cupul bopwr fardder
Cupul o
576

★
09 Hapus
... gph < 76

DANFENLLH LUNAU O'CH GWAGEDD/
CARADON AT 576. PŴY A WYR
EFAILL NA WELLET MUDHANYN '70... (9)